

Landshypotek Bank

Landshypotek Banks Lantbrukspanel 3/2019

Den missförstådda miljöhjälten

Introduktion

Den missförstådda miljöhjälten

En majoritet av deltagarna i Landshypotek Banks Lantbrukspanel anser att de bidrar till en bättre miljö, har miljöperspektiv på sin verksamhet och att de följer miljödebatten. En annan framträdande uppfattning är att politiker och debatt i allmänhet inte ger en rättvis bild av lantbrukets positiva effekter på miljön.

Lantbrukare är beroende av och jobbar med och för miljön. Under extremtorkan 2018 märktes det tydligt även för många utanför lantbruket. Förra rapporten från Lantbrukspanelen fokuserade på konsekvenserna av förra sommarens torka. I vårens Lantbrukspanel har vi frågat Sveriges största och mest engagerade lantbruksföretagare hur de ser på sitt miljö-engagemang.

I panelen svarar en överväldigande stor andel att de anser att de bidrar till en bättre miljö, har miljöperspektiv på sin verksamhet och att de följer miljödebatten. Samtidigt anser panelen att politiker och debatt i allmänhet inte ger en rättvis bild av lantbrukets positiva effekter på miljön. Lantbrukare känner sig således som arbetare för miljön, men missförstådda sådana.

– Jord- och skogsbrukare driver verksamheter som är beroende av miljön och naturen. De jobbar varje dag med och för miljön. Varje skifte i väder och miljön betyder mycket för verksamheten, ekonomin, företaget, framtidsplaner och den enskilda lantbrukarens välbefinnande.

Lantbrukarna känner sig som en naturlig del av miljöarbetet, men det är tydligt att de inte känner att de får förståelse för det, säger Per Lindblad, vd på Landshypotek Bank.

I den här rapporten har vi också gjort flera djupintervjuer. Vi möter Roland Höckert på Varaslätten i Västergötland, som berättar om sin fåruppfödning, KRAV-märkt växtodling och biodling.

Ann Freudenthal som är ansvarig för hållbarhetskommunikation på Arla Sverige informerar om den nya strategin och hur man arbetat med den tillsammans med mjölkbönderna.

Jennie Barron, professor i jordbrukets vattenhushållning och vattenkvalitet vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) resonerar kring vad vi gör när regnet inte faller som det ska.

Kanske vi finner några av svaren på den knäckfrågan hos de två lantbrukarna, Rune och Anita Hägg från När på Gotland. De berättar om sin resa med att bygga upp öns största privata bevattningsanläggning.

Den missförstådda miljöhjälten är den tredje rapporten från Lantbrukspanelen som Landshypotek Bank presenterar.

Slutsatser av Lantbrukspanel 3/2019

Många har påverkats av klimatförändringarna

En majoritet av panelen (6 av 10) har sett sin verksamhet påverkas av förändringar i klimatet och lika stor andel uppger att man vidtagit åtgärder för att klimatsäkra sin verksamhet.

De största konsekvenserna av klimatförändringarna är brist på foder och brist på vatten, vilket bland annat har fått panelen att utöka sina fodera-realer och byta grödor. Trots svårigheter är panelen överlag vid gott mod och 8 av 10 uppger sig ha en positiv känsla för sin roll som lantbrukare.

Så här ett år efter förra sommarens extremtorka svarar 48 % av panelen att torkan har belastat företagets likvida medel, 39 % att de tvingats öka den egna arbetsinsatsen och 31 % att de inte tog ut någon lön eller tog ut mindre lön.

Lantbrukarna ser sig som en del av lösningen

Det är tydligt att panelen är väl insatt i miljödebatten och ser sig själv och sina kollegor i näringen som en del av lösningen på rådande klimatutmaningar. Hela panelen följer miljödebatten och nästan hela (98 procent) anser sig bidra till en bättre miljö. Vidare instämmer 80 procent "helt och hållet" eller "till stor del" i påståendet "jag har ett miljöperspektiv när jag planerar min verksamhet".

Lantbrukets bidrag till miljön uppmärksammas inte i debatten

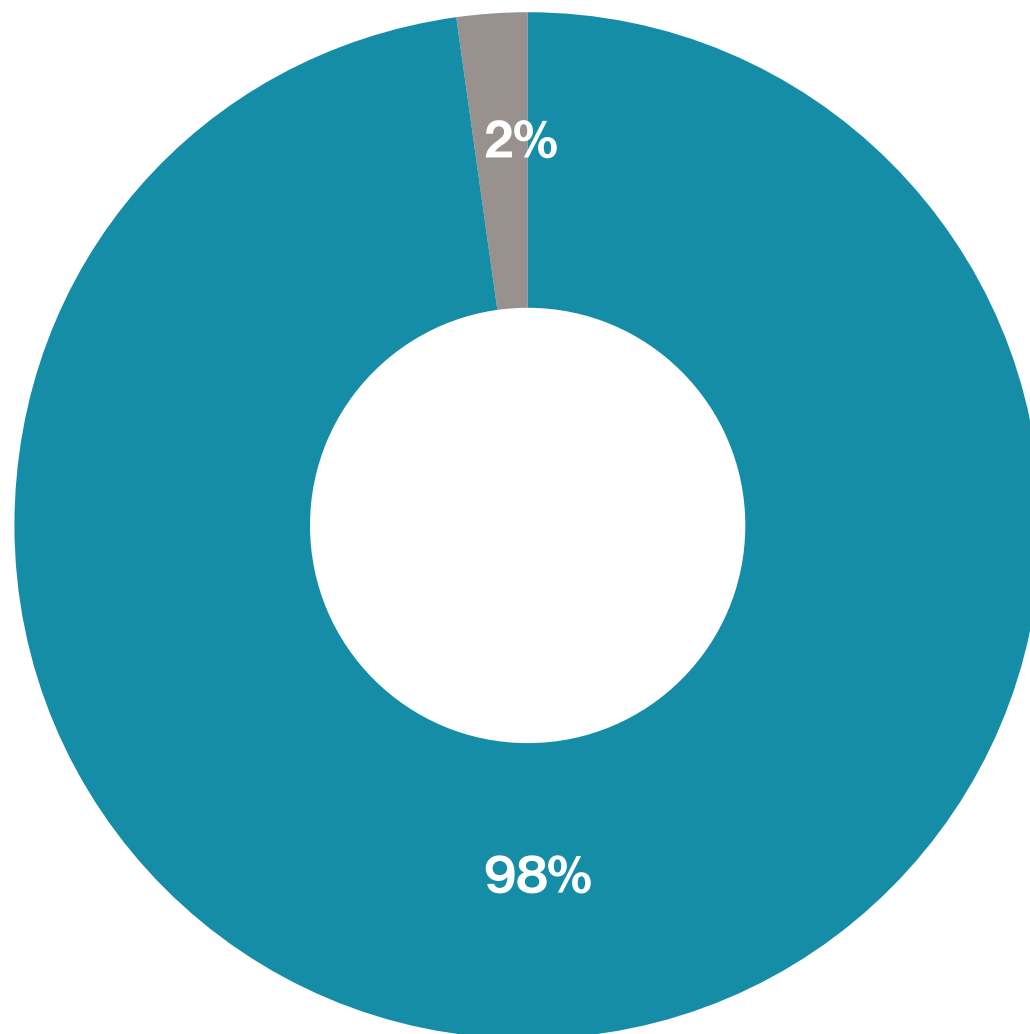
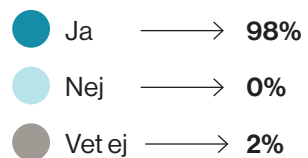
Det går att ana en frustration inom panelen över att lantbrukets positiva miljöaspekter inte kommer fram i samhällsdebatten. En överväldigande majoritet (85 procent) anser att "allmänheten inte har en rättvis bild av det svenska lantbruket".

Baserat på panelens svar kan detta antas hänga ihop med att media och politiker är för passiva när det kommer till att lyfta lantbrukets positiva bidrag till klimat och miljö. I stort sett hela panelen (98 procent) anser inte att miljödebatten ger en rättvis bild av lantbrukets påverkan på miljön, nästan lika många (94 procent) tycker inte att politikerna lyfter fram lantbrukets fördelar.

Om Lantbrukspanelen

Lantbrukspanelen är en återkommande svarspanel med större, drivna och engagerade lantbruksföretagare runt om i landet. Med panelen på cirka 100 personer tar Landshypotek Bank tempen i olika frågor som rör branschen och hur det är att vara företagare inom de gröna näringarna. Undersökningen är inte och gör inte anspråk på att vara statistiskt säkerställd, men ger en bild av känslan hos landets större lantbrukare och därmed större primärproducenter av livsmedel.

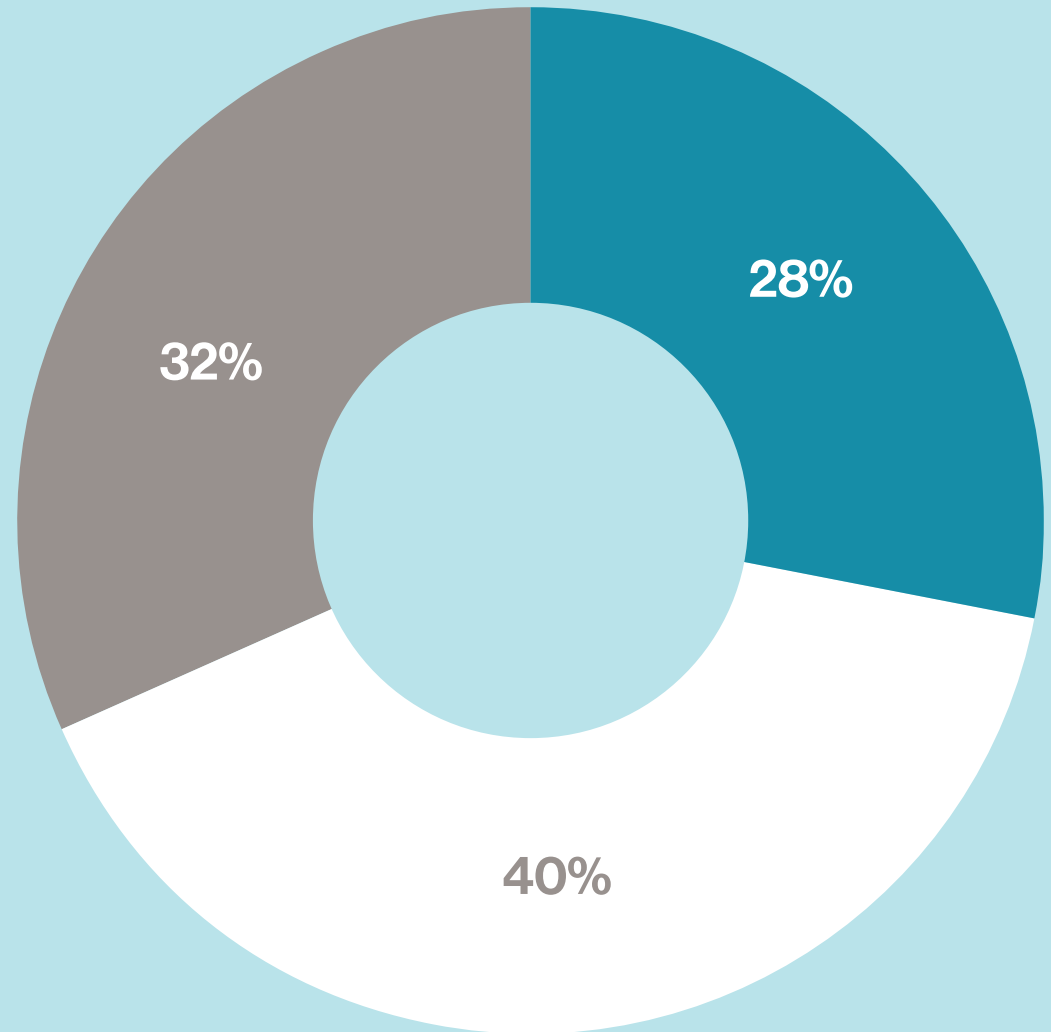
Anser du, att du som lantbrukare bidrar till en bättre miljö?

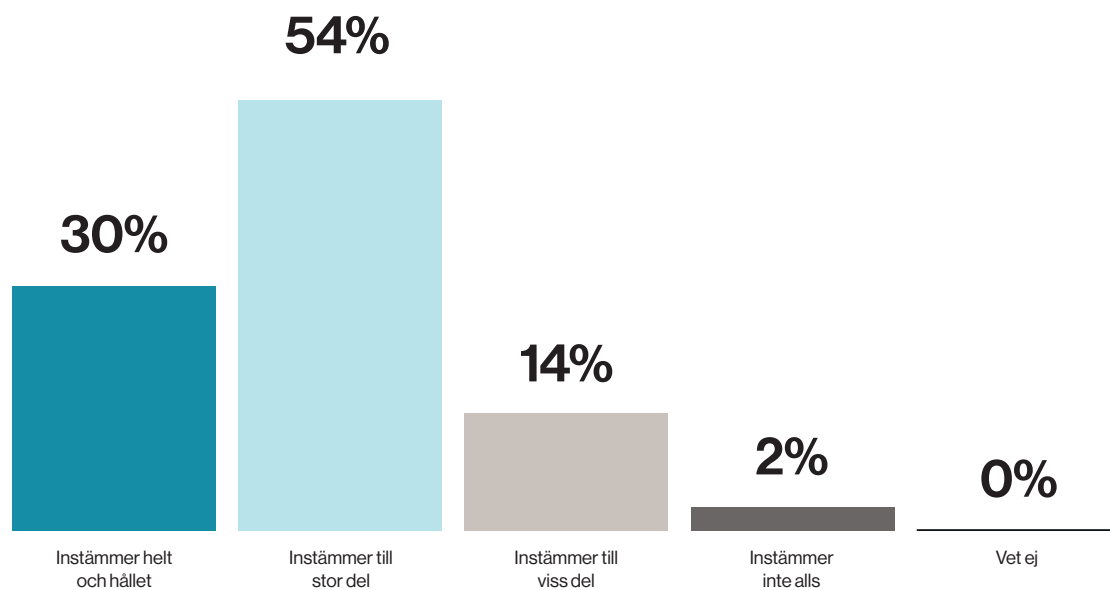
Om ja, framförallt på vilket sätt?

- Jag brukar jorden och skogen. Det är grunden för allt miljöarbete → **28%**
- Jag effektiviserar användningen av jordens resurser. Som lantbrukare är jag en viktig del i att vi effektivt nyttjar de resurser vi har på jorden → **40%**
- Jag utvecklar mitt miljötänk och miljöagerande i verksamheten. Lantbruket har mycket att förbättra. Jag försöker utveckla min verksamhet för att vara i linje med det som krävs i framtiden → **32%**

Deltagarna i panelen anser att de bidrar till en bättre miljö, framförallt genom att effektivt nyttja jordens resurser men även genom att agera miljömässigt när de planerar sin verksamhet framåt.

Jag har ett miljöperspektiv när jag planerar min verksamhet

98 % av Lantbrukspanelen anser sig ha ett miljöperspektiv i planeringen av sin verksamhet.

”Vi måste göra oss mer förstådda”

Det är full fart på gården när vi pratar med Roland Höckert på Godegården som ligger på Varaslätten i centrala Västergötland. Det är dags för gårdens 120 tackor att lamma. Snart blir fåren dubbelt så många. Verksamheten blomstrar.

– Men det är varken så mycket romantik eller Mandelmann över verksamheten som så många tycker, säger Roland Höckert som driver Godegården.

Rolands släkt har drivit gården sedan 1920 då Rolands farfar köpte den med 20 hektar åker och 15 hektar skog. Med tiden har åkerarealen vuxit till dagens 477 hektar. Idag är växtodling huvudgrenen och gården är certifierad enligt KRAV:s regelverk. Godegårdens viktiga samarbetspartners för utveckling av odlingen är Polarbröd och deras fossilfria mångfaldsvete samt Food for Progress och deras framtagande av One planet food.

– Det är mycket tillfredställande att driva en kravmärkt verksamhet. Vi investerar och utvecklar gården mest hela tiden och inspireras gärna av lantbrukare i Danmark, Tyskland, USA, Australien och Sydafrika. De är mycket duktiga, säger Roland.

Roland
Höckert

Det handlar om att lyckas med att öka mullhalten i marken. En hög mullhalt ger en friskare mark och gröda – och därmed friskare människor!

Apropå blomstrande så driver Roland även en biodling i mindre skala. Den har gett gården oanade effekter:

– Det har visat sig att om jag har blommande växter hela säsongen blir bisamhället bättre och skördarna ökar. Mitt främsta tips är att fler bönder ska samarbeta med biodlare – om man som bonde kan lova en viss mängd blommande växter hela säsongen. Det jag dock inte tror på är den amerikanska modellen med stora pollineringsföretag som fraktar runt bin på lastbil genom landet, säger Roland.

Roland sprudlar i sin beskrivning av gården – och man anar en handlingskraft utöver den vanliga. Ingenting verkar omöjligt för Roland Höckert. Men när vi kommer in på den pågående miljödebatten blir han plötsligt lite dämpad och säger:

– Det är här den största utmaningen ligger de kommande åren. Mängden kväve i jorden, en mindre näringsfattig jord och ineffektivitet därtill – det är inte bra! Vi måste reda ut vad vi ska göra åt det!

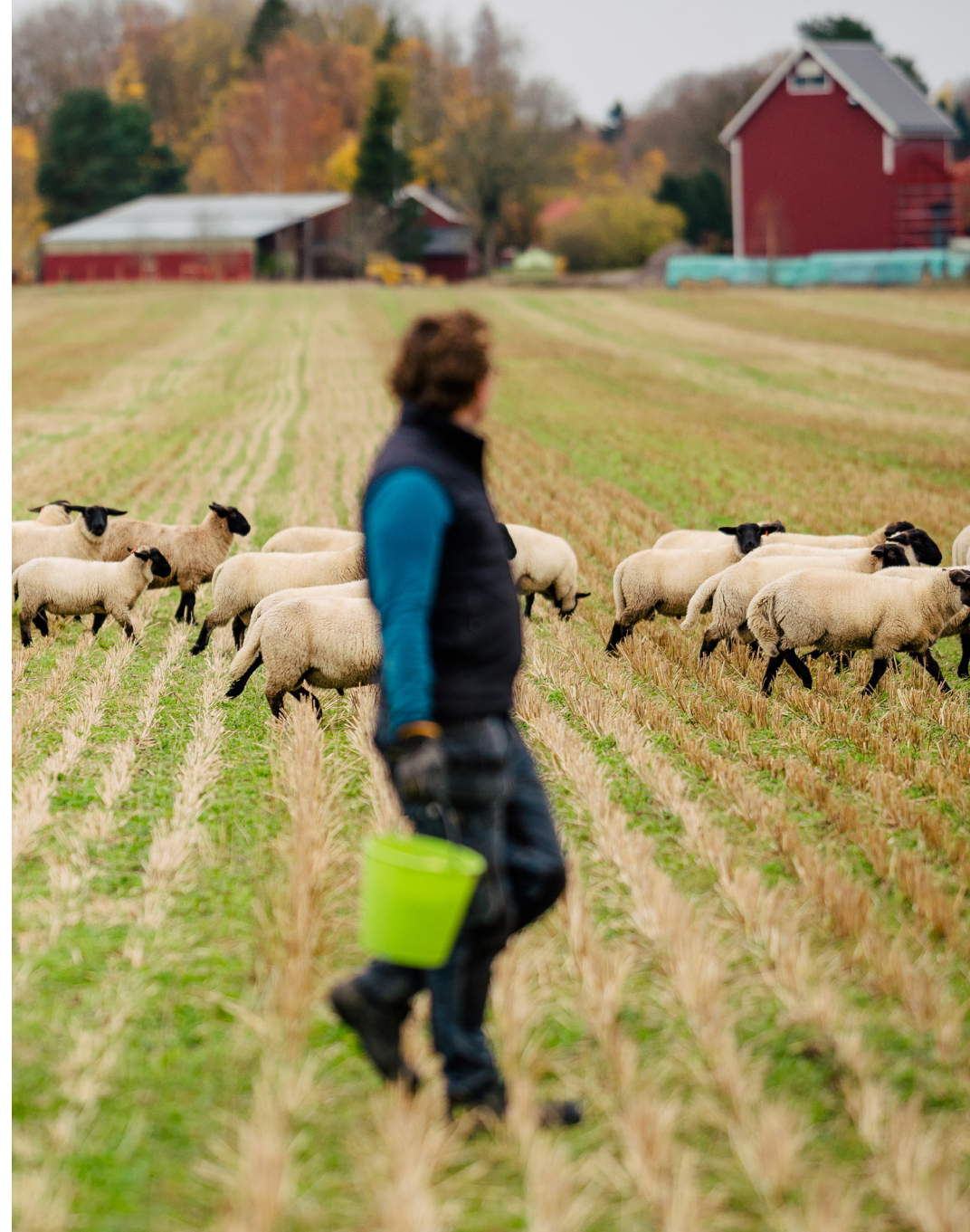
Roland anser dessutom inte att miljödebatten ger en rättvis bild av lantbrukets påverkan på miljön:

– Den analys som gjorts ger en skev bild av sanningen. När datan inte stämmer överens med alla olika typer av produktion och

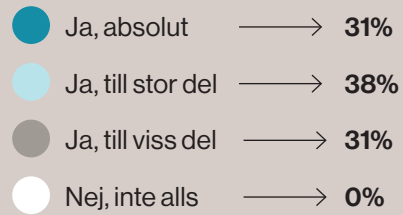
resultatet blir viktigare än underlaget så bygger debatten på felaktiga grunder. Det går till exempel inte att hävda att allt nötkött är dåligt! Djuren får ett helt annat värde om de delas in ett ekosystem. Då kommer det att handla om att djuren är en del av en biologisk mångfald – och får ett helt annat värde. Det är åt det hållet vi måste tänka. Vi behöver det animaliska proteinet.

Att förenkla regelverket kring miljöfrågor och tillstånd tror Roland inte är något man som bonde ska strida för:

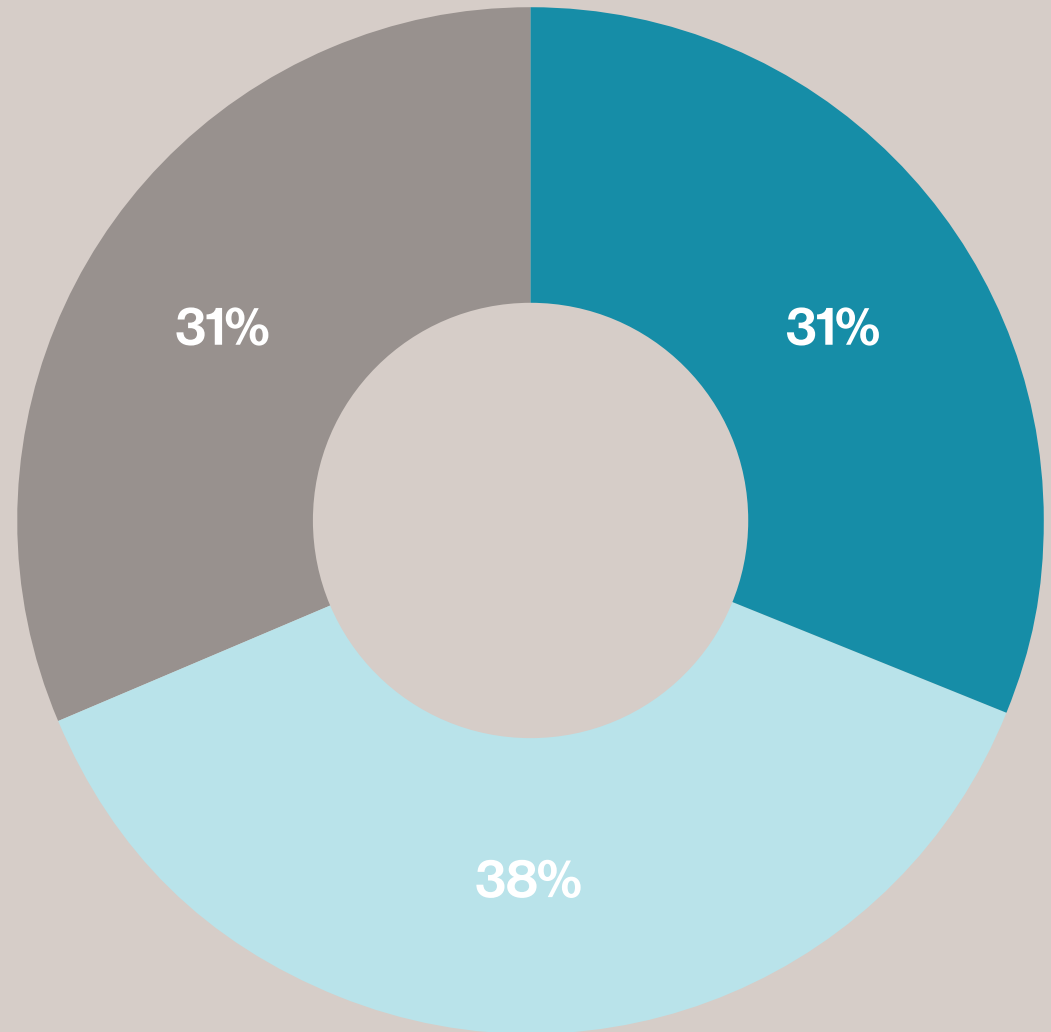
– Det blir inte bättre för att reglerna blir enklare. Jag säger som Wallenberg: "I mångfalden finns en rikedom. Rättigheten att få bruka måste man förhandla om sen!" Rätten att få bruka sin jord som man vill är viktigt – men vi ska inte ta oss rätten att ägna oss åt miljöförstöringar så att bördigheten minskar. Det är konsumenterna som med sin plånbok får visa oss vilken väg som är rätt. Vi måste helt enkelt göra oss mer förstådda. Det vi kan göra är att erbjuda konsumenterna mat som producerats på olika sätt och som pris-
mässigt varierar. Vi lantbrukare lever i en ekonomisk verklighet. Vi tvingas till kompromisser och lär oss att tycka om storskalighet. Politikerna tvingar oss att se nyttan i att rationalisera och driva storskaligt. Konsumenterna vill helst se ett lantbruk taget från en Astrid Lindgren-saga. Det ska vara svenskt och närodlat, men när konsumenten väl kommer till kassan så ligger ändå det billigare importerade alternativen på varubandet. Det är någonting som vi inom svenskt lantbruk måste jobba vidare med. ■

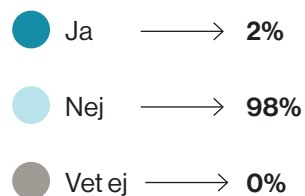
Följer du miljödebatten?

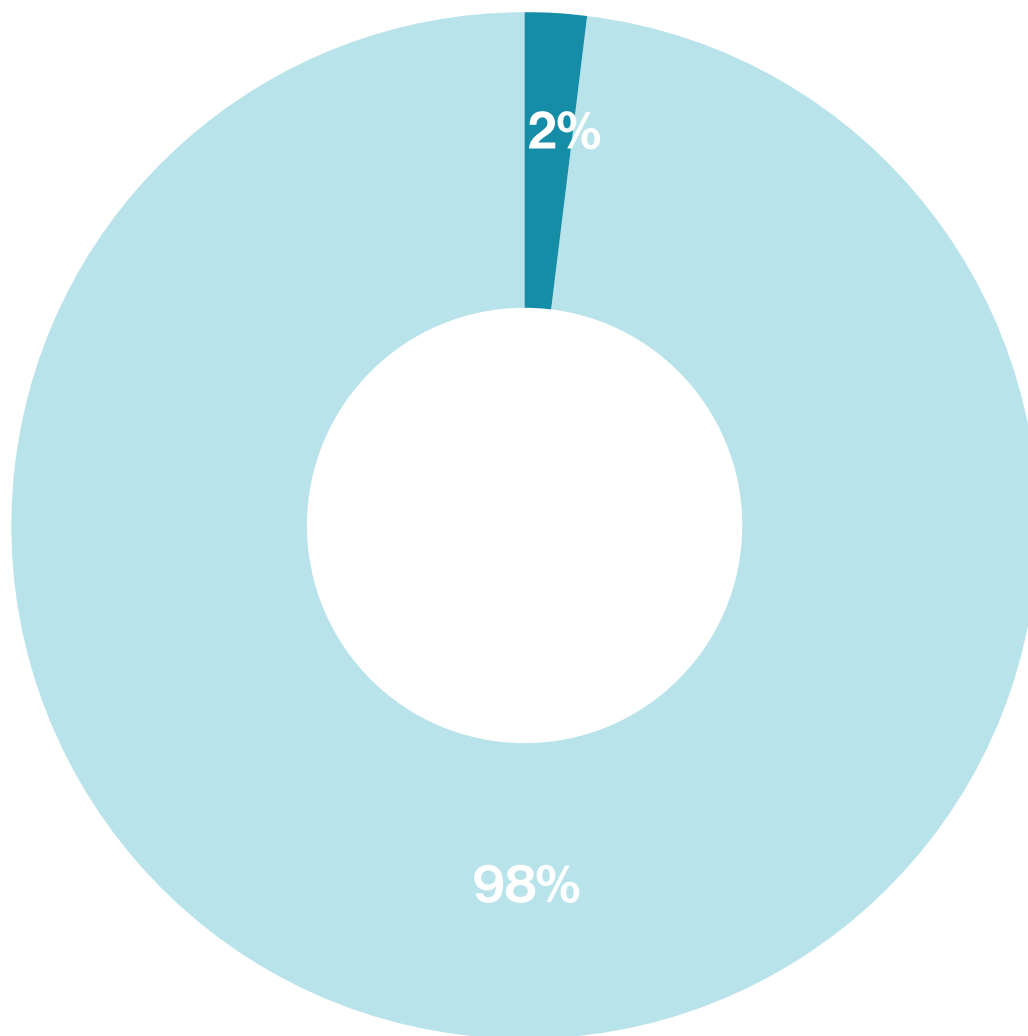
Samtliga i Lantbrukspanelen följer i någon grad miljödebatten.

Tycker du att miljödebatten ger en rättvis bild av lantbrukets påverkan på miljön?

Nästan hela panelen anser att miljödebatten ger en snedvriden bild av lantbrukets påverkan på miljön.

Arlas hållbarhetsrecept – sätt gården i fokus

I våras lanserade Arla sin nya klimatstrategi – målet är att hela kooperativets mjölkproduktion ska ha ett netto noll klimatavtryck till 2050. Ann Freudenthal som är ansvarig för hållbarhetskommunikation på Arla berättar om den nya strategin och hur man har arbetat för att förankra den bland medlemmarna.

– Animaliska produkter som mjölk och kött utgör en belastning för klimatet men det är viktigt att komma ihåg att det här är något som går att påverka. Det finns också mycket positivt som till exempel kolinlagring i jordbruksmarker, vilket har en reducerande effekt på halterna av koldioxid i atmosfären, och att naturbetesmarkerna är avgörande för vår biologiska mångfald. Det är viktigt att se på lantbruket som en helhet, därför vågar vi också sätt mål som verkligen gör skillnad, säger Ann.

– Forskning visar att den största miljöpåverkan från mjölkproduktion kommer från själva gården. Arlamärkta transporter är redan idag fossilfria och även huvuddelen av mejerierna. Våra förpackningar har vi också gradvis förbättrat vad gäller miljöprestanda. I vår nya miljö- och klimatstrategi kommer ett stort fokus att ligga på gårdarna, det är där vi har störst miljövinster att hämta framåt, säger Ann.

A portrait of Ann Freudenthal, a woman with blonde hair, smiling. She is wearing a black top with a ruffled collar and a silver necklace. A yellow circle in the top right corner contains her name.

Ann
Freudenthal

Bland annat kommer det att finnas möjlighet för Arlagårdarna att beräkna sin klimatpåverkan. Till hjälp har man ett nytt klimatberäkningsverktyg som låter bonden kartlägga utsläppen från den egna verksamheten.

– Tack vare det nya verktyget kan vi nu samla in och analysera klimatdata från hela organisationen. Detta bidrar naturligtvis till vårt lärande på central nivå, men klimatberäkningen är lika mycket ett stöd för våra medlemmar och för deras eget arbete med att minska sitt avtryck. Det pågår projekt om hur vi kan beräkna kolinlagringen i marken för att få med dessa positiva värden i beräkningarna och därmed ge en mer rättvisande bild...

Enligt Ann, finns det ett brett stöd för Arlas hållbarhetssatsning bland medlemmarna.

– Hållbarhetsarbetet är en förutsättning för att näringen ska leva vidare och frodas även i framtiden. Är det någon grupp som är särskilt beroende av att ekosystemet fungerar så är det bönderna och många ser sig redan som en del av lösningen. Men, det är väldigt viktigt att bönderna har initiativet i den här processen.

Ann går vidare till att berätta om hur Arla förankrar beslut i organisationen.

– Vi måste verkligen se till att förklara och konkretisera nya rutiner och arbetssätt. När styrelsen fattat nya beslut och vi implementerar

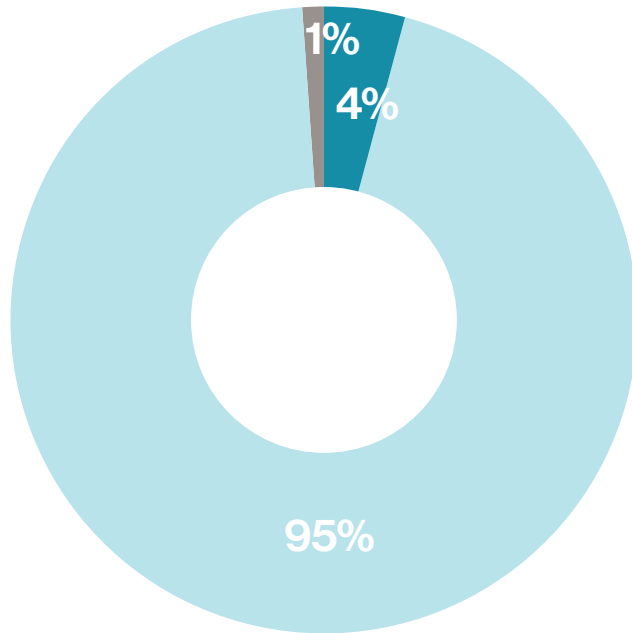
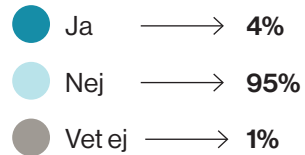
förändringar ser vi till att förankra dessa internet via våra förtroendevalda. Alla måste få chans att diskutera saken, med experter och med varandra.

Förra sommaren lanserade Arla Sverige produkten ”sommarmjolk”. Detta som ett led i att förbättra sin djurhållning och vara lyhörd mot konsumenternas ökande intresse för djurens välfärd. Sommarmjölken garanterar att korna går ute 25 procent mer än de redan högställda beteskraven. En stor del av bönderna anslöt sig till projektet trots att det innebar mer arbete.

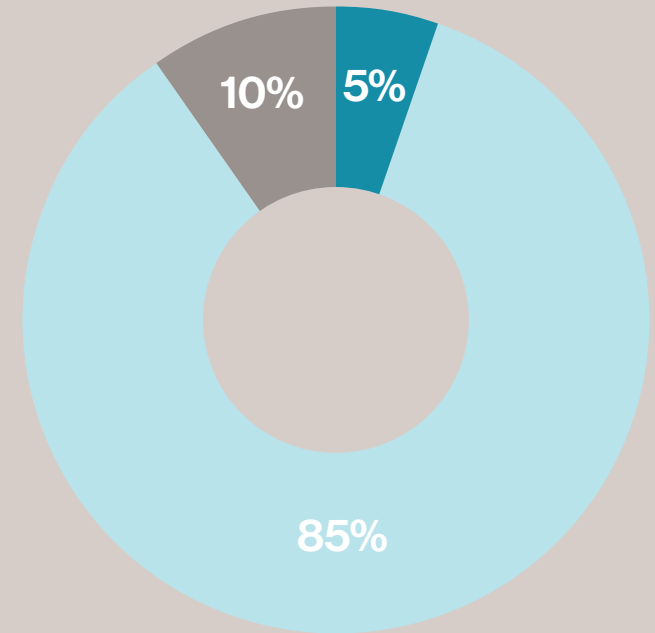
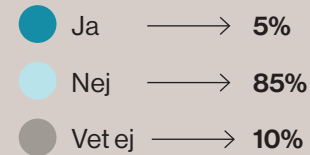
– Detta är en viktig signal till konsumenterna. Vi visar att vi tar vår djurhållning på största allvar och att vi jobbar kontinuerligt med att utveckla den. Om det är frågan om något som stärker Arlas varumärke och därmed efterfrågan på våra produkter så brukar det inte vara några problem att få stöd för det. Om man dessutom får mer betalt i slutändan så förenklar det processen, säger Ann. ■

Tycker du att politikerna lyfter fram lantbrukets positiva effekter för miljön?

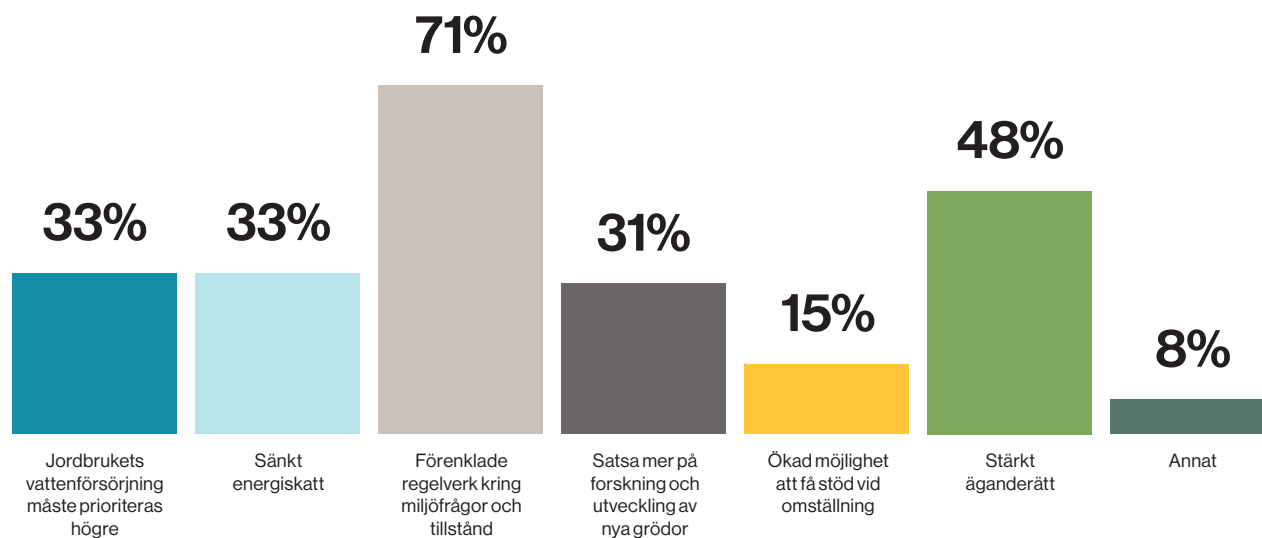

Tycker du att allmänheten har en rättvis bild av det svenska lantbrukets påverkan på miljön?

Vad är viktigt för politikerna att göra på kort sikt för att stötta svenskt lantbruk med anledning av förändringar i klimatet?

1–3 svarsalternativ

Regelbördan bromsar omställningen inom lantbruket. Många lantbrukare vill se förenklade regelverk kring tillstånd och miljöfrågor för att underlätta anpassning av verksamheten till det förändrade klimatet.

Jennie
Barron

Vad gör vi när regnet inte längre faller som det ska?

Det svenska vädret är inte lika pålitligt som det en gång var och för våra lantbrukare innebär det här en ny verklighet att anpassa sig till. Jennie Barron är professor i jordbrukets vattenhushållning och vattenkvalitet vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), och har studerat dessa typer av klimatförändringar under lång tid. Jennie kommenterar vårens Lantbrukspanel och delar med sig av sin syn på de gröna näringarnas klimatutmaningar.

– Sverige går mot både torrare och blötare förhållanden. Vi har helt enkelt mer av båda typer av extremväder, säger Jennie.

De är nya förhållanden och helt nya utmaningar för lantbruket. I många fall krävs snabba och kraftiga omställningar för att bibehålla produktionen i jordbruket.

– Man kanske har haft lagom med vatten tidigare och så befinner man sig helt plötsligt i en situation där man inte alls har lagom med vatten och att då tvingas man göra något, säger Jennie.

Enligt Jennie kan det bli nödvändigt med investeringar i ny teknik och anläggningar för vattenhantering – sådant som få svenskar har behövt hålla sig med tidigare.

– Men det handlar inte bara om stora maskiner och stora vattenledningar. Ny kunskap är ofta minst lika viktigt för att hantera ett förändrat klimat och nya förhållanden för både miljö och produktion, menar Jennie.

Bristen på vatten har också medfört spänningar mellan lantbruket och allmänheten. Jennie efterlyser ökad dialog mellan sektorerna om hur fördelningen av vatten ska gå till. Hon poängterar också vikten av att dialogen förs utifrån etablerad kunskap och evidens om hur bristen på vatten påverkar de inblandade parterna. Fakta är viktigt i dessa diskussioner – något som inte alltid kommer fram.

Jennie lyfter också fram ytterligare utmaningar för lantbrukarnas vattenförsörjning.

– Sverige har en väldigt stark miljölagstiftning, vilket är bra på många sätt. Men, när lantbrukets förutsättningar nu förändras ganska drastiskt bör man överväga ett mer adaptivt system för hur man fördelar vatten mellan olika sektorer, säger Jennie.

På frågan om hur svenska lantbrukare har påverkats av förra sommarens svåra torka svarar Jennie att det är för tidigt att uttala sig om den saken.

– Än så länge har det inte gjorts någon vetenskaplig studie på hur lantbrukare har agerat till följd av torkan. Däremot ser vi bland annat i den här rapporten och en hel del rapporter från lantbruksmedia och Jordbruksverket att fler nu visar intresse för att investera i egna vattenlösningar.

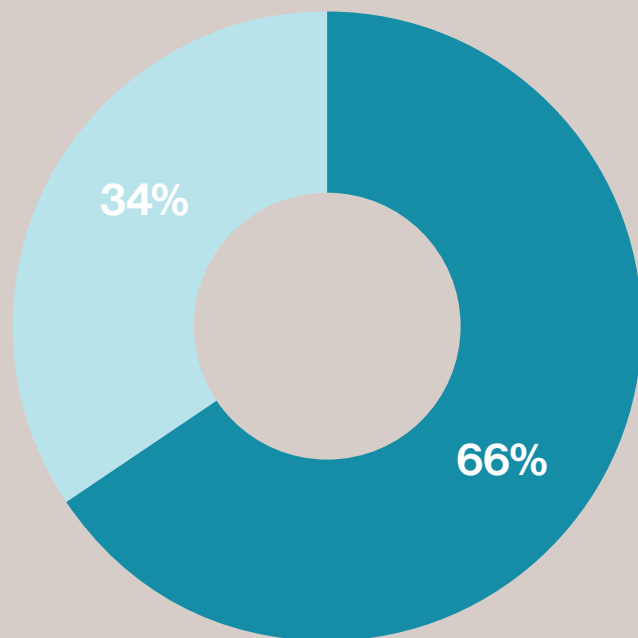
– Efter den typ av utmaningar som förra sommarens torka innebar är det förståeligt att man ser sig om efter nya lösningar för sätt att säkra sin tillgång på vatten, säger Jennie.

I lantbrukspanelen uppger 80 procent att de nu tar hänsyn till klimatförändringar i planeringen av sin verksamhet.

– Det här visar tydligt att man börjar tänka annorlunda kring de risker och möjligheter som klimatförändringarna medför, avrundar Jennie. ■

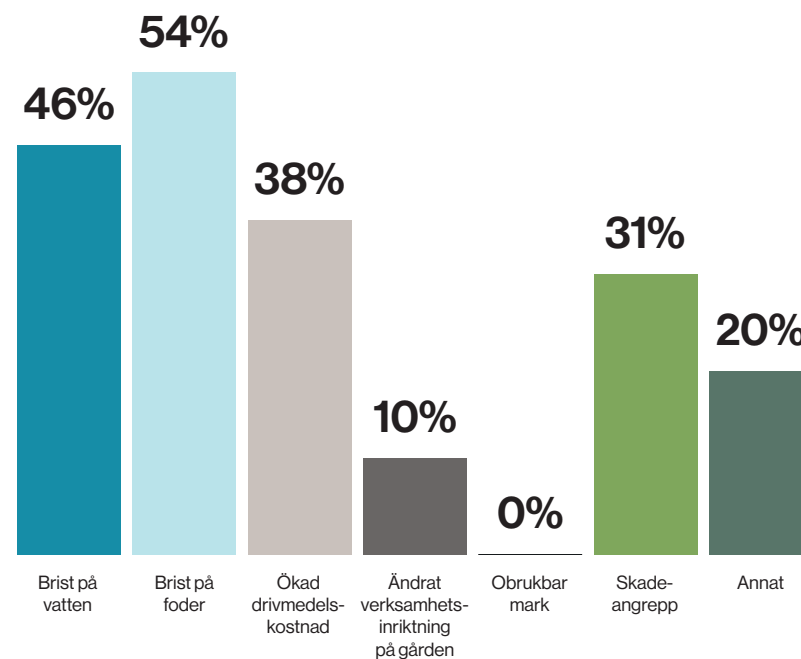
Har din verksamhet påverkats av förändringar i klimatet?

● Ja —→ 66%
● Nej —→ 34%

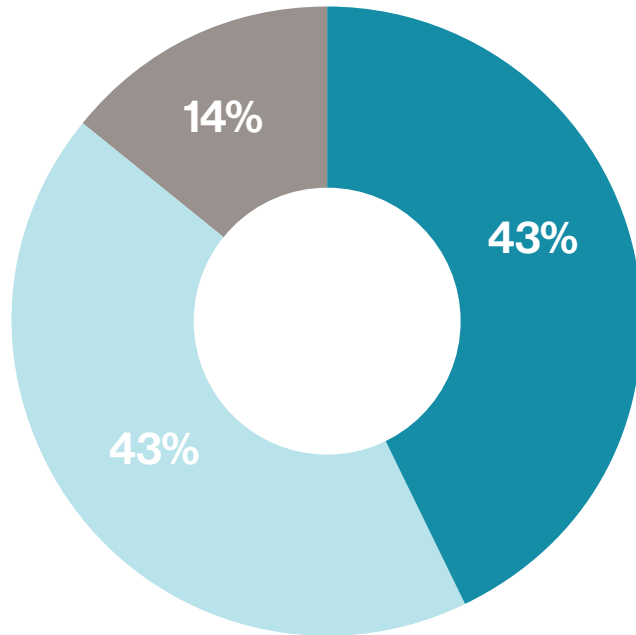
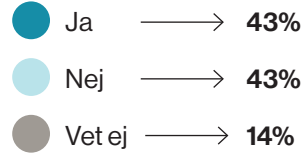

Om ja, hur har klimatförändringarna påverkat din verksamhet?

1–3 svarsalternativ

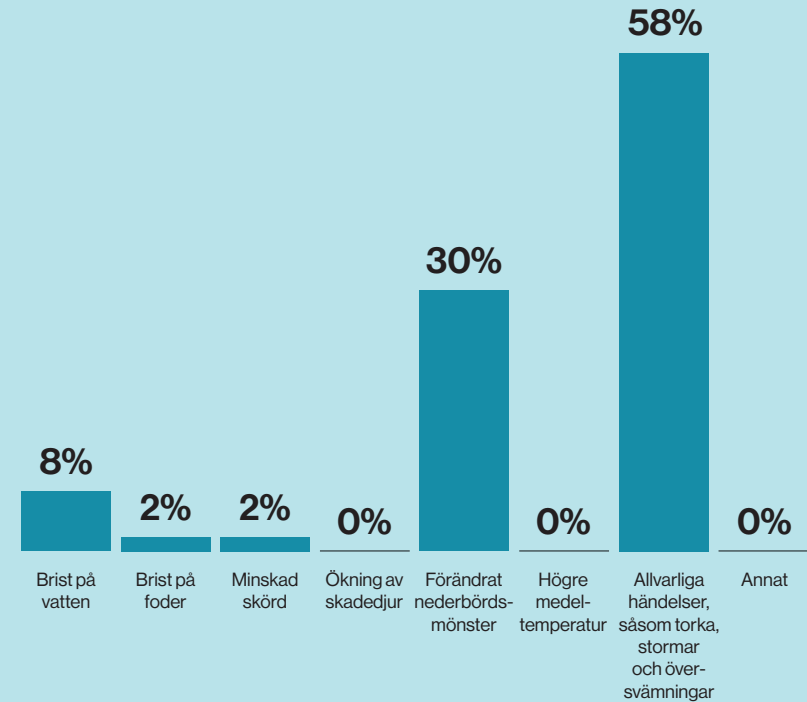

Oroar du dig för klimatförändringar?

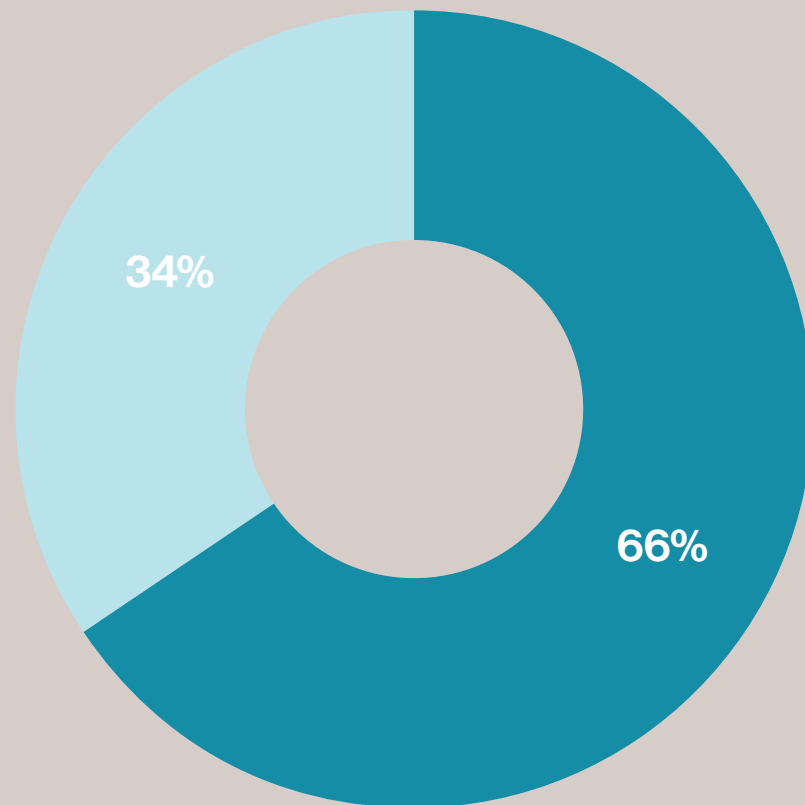
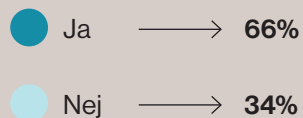

Om ja, vad oroar du dig mest för?

1–3 svarsalternativ

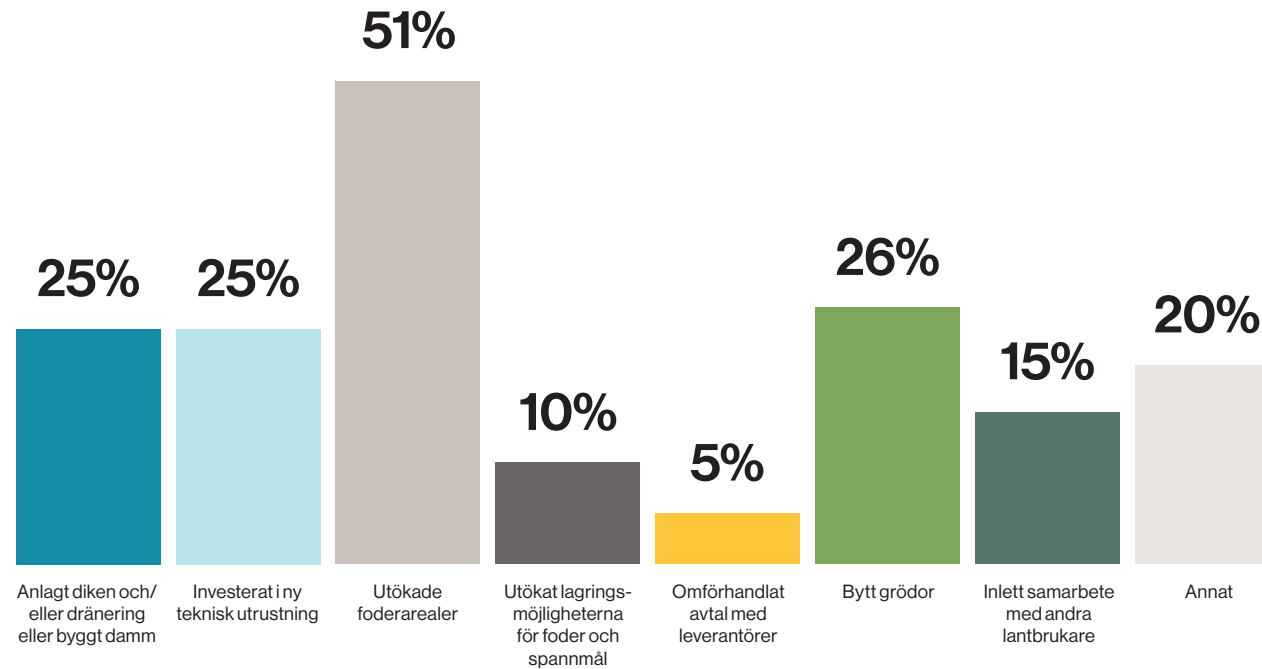

Har du vidtagit åtgärder efter förra sommarens torka för att vara bättre förberedd på kommande väderförändringar?

Om ja, vilken/vilka?

1–3 svarsalternativ

A photograph of a man and a woman standing in a field of yellow flowers. The man is on the left, wearing a black and grey quilted vest over a dark shirt and glasses. The woman is on the right, wearing a dark jacket. They are standing next to a red tractor. The background shows a field of yellow flowers under a clear sky.

Rune och
Anita Hägg

Foto: Helena Wernström/Gröna Affärer

Gotländska lantbrukare tar vattenbristen i egna händer

Den lilla orten När på Gotlands sydostkust kan sedan 2006 skryta med öns största privata bevattningsdamm. Den 16 hektar stora dammen är ett gemensamt projekt mellan granngårdarna Siglavis och Bomunds. Sedan 2009 har ytterligare en gård, Frigges, anslutit sig. Gemensamt har de tre gårdarna byggt Närstream som är öns största privatägda bevattningsanläggning som sträcker sig fyra mil. Behovet av att säkra vattentillförseln fick dem att gå samman och göra sitt livs satsning.

Rune och Anita Hägg driver KRAV-gården Siglavis och har runt 50 kor för ekologisk mjölkproduktion och 50 pälsfår. På sina 150 hektar åkermark odlar de även foder till sina kor. För Rune och Anita var dammen en möjlighet att ställa om sin produktion till att bli ekologisk.

– Idén att gå över till ekologisk produktion hade funnits där ett tag men regelverket ställer höga krav på självförsörjning, vilket var ett problem. Så fick vi reda på att vår granne Per-Erik Maldesson funderade på att bygga ut sin bevattningsdamm och då såg vi en möjlighet att bli självförsörjande på foder.

Per-Erik hade en mindre bevattningsdamm på sin mark, som han och hans far anlade på 70-talet. Under 2005 började paret Hägg och Per-Erik planera för att bygga en 16 hektar stor damm, med plats för 300 000 kubikmeter vatten. Att få ihop kalkylen var inte de lättaste och först när de fick med bonden Clas Pettersson på tåget hade de resurserna för att genomföra projektet.

– När vi satte igång visste vi vad vi ville uppnå men väldigt lite om hur det skulle gå till rent praktiskt, men vi lärde oss efter efterhand.

Bevattningsanläggningen invigdes 2009 efter en trög process att få till bevattningssystemet som ansluter till åkrarna.

När anläggningen stod klar började kollegorna höra av sig för att köpa vatten, och projektet tog fart. Med tiden anslöt sig fler och fler till systemet och idag försörjer de 10 till 12 gårdar plus en golfbana med vatten. Totalt har de grävt ned över fyra mil vattenledningar och andra gårdar har även byggt på med egna anläggningar, men enligt Rune börjar de närma sig maxkapacitet.

– Vi har vuxit kontinuerligt sedan starten, men nu är det nog stopp. Med somrar som den vi hade förra året riskerar lagret att ta slut. Vi måste vara säkra på att vi har vatten så vi klarar oss igenom nästa torka också.

Dammen har blivit ett viktigt inslag i När, och Rune är stolt över att han kunnat hjälpa sina grannar att växa.

Foto: Helena Wernström/Grova Affärer

– Tack vare den säkra vattentillförseln odlas det nu mycket mer potatis här omkring. Flera gårdar har också fått stora kontrakt för att leverera potatis till livsmedelsföretagen, vilket är roligt att se.

Rune och Anita har inte tjänat några snabba pengar på dammen men på sikt tror man att det kommer bli en bra affär.

– Vi tjänar inga stora pengar på dammen idag. Men det har inte varit en dålig affär att ställa om till ekologiskt. Vi får bättre betalt för vår mjölk och vi känner oss mer förberedda på framtiden. Man vet ju inte vad som händer med klimatet och vilka grödor som kommer funka men eftersom vi har säkrare tillgång på vatten kommer vi våga experimentera.

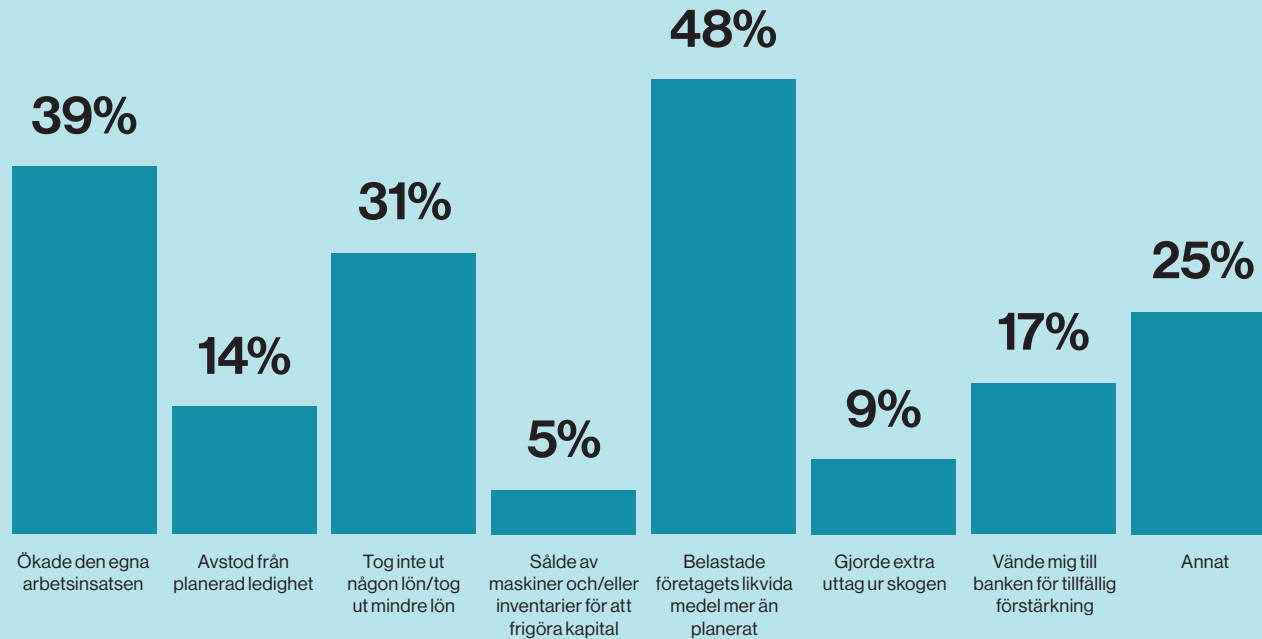
Samarbetet mellan gårdarna fungerar över förväntan och hittills har man inte behövt hantera några större konflikter. Enligt Rune undviker man konflikter bäst genom att se till helheten och inte fastna vid detaljerna.

– Vi driver det som ett kollektiv och man måste ge och ta för att det ska fungera – och millimeterrättvisa kan man glömma! ■

Nu så här ett år efter torkan 2018, vilken/vilka ekonomiska åtgärder har du tvingats vidta jämfört med ett "normalår"?

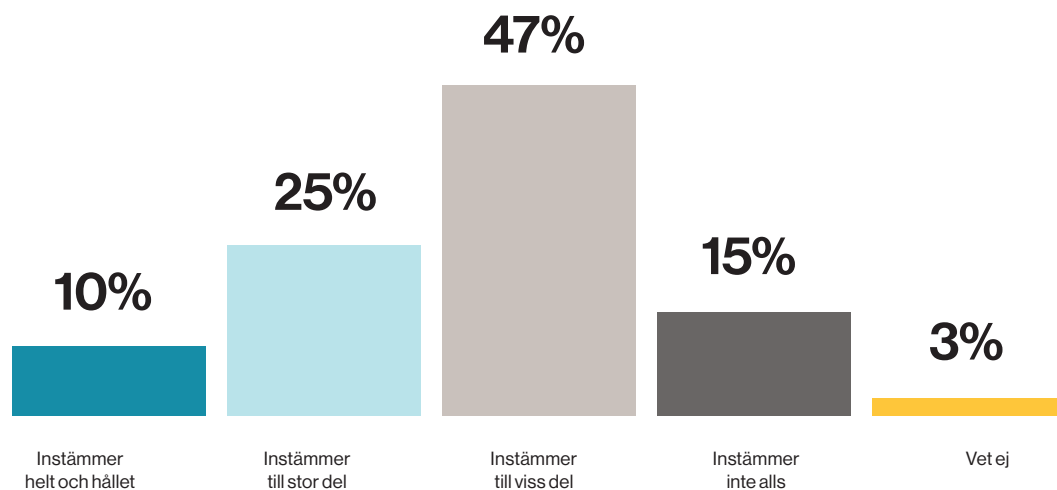
1–3 svarsalternativ

Torkan hade betydande inverkan på lantbrukarens ekonomi. Ökad egen arbetsinsats, minskat uttag av lön och framför allt högre belastning av företagets likvida medel.

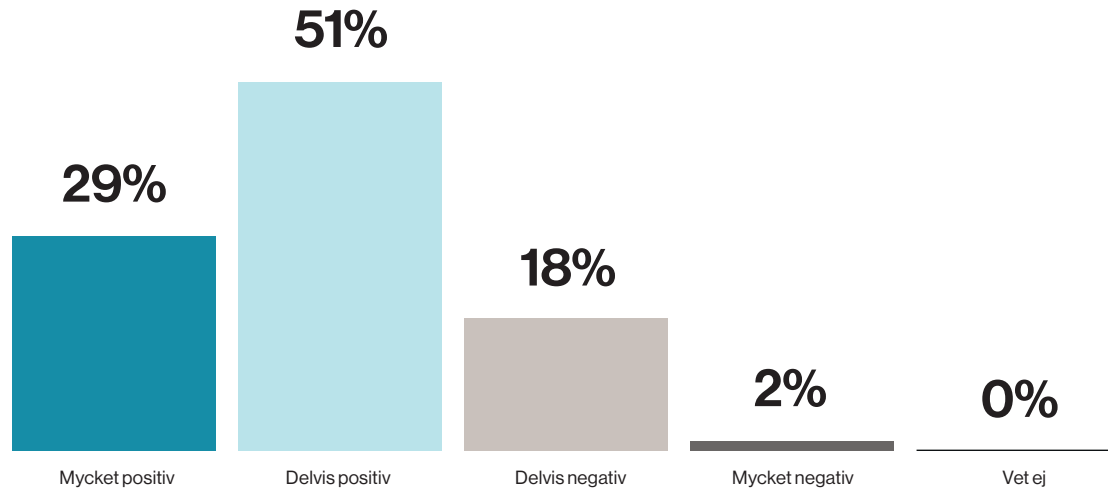

Tar du mer hänsyn till förändringar i klimatet när du fattar beslut om verksamheten idag än innan torkan?

1–3 svarsalternativ

Vilken känsla har du just nu i rollen som lantbrukare?

Lantbrukspanelen svarar återkommande på frågan om hur känslan just nu är för rollen som lantbrukare.

Andelen av panelen som anser sig ha en positiv känsla för sin roll som lantbrukare har ökat från en redan hög nivå i oktober förra året (från 70 % till 80 %).

Utblick

Våras det för lantbrukaren som miljöhjälte? Vårens lantbrukspanel indikerar att det finns en hög medvetenhet och stort engagemang kring miljöfrågor bland flera av Sveriges främsta lantbrukare.

Samtidigt anser panelen att politiker och debatt i allmänhet inte ger en rättvis bild av lantbrukarens arbete och positiva effekter på markbruk och miljö.

– Vi behöver fortsätta utveckla långsiktigt hållbart lantbruksföretagande för att klara miljö, klimat och biologisk mångfald. Samtidigt behöver vi öka medvetenheten i allmänhet om de gröna näringarnas betydelse för utvecklingen av en hållbar svensk ekonomi, så att vi kan förbättra förutsättningarna för ett politiskt klimat som svarar upp mot de utmaningar som vi gemensamt står inför, avrundar Per Lindblad, vd för Landshypotek Bank.